

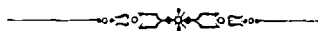
SOCIETATEA
CORPULUI DIDACTIC PRIMAR

ȘI

LIGA INVĂȚĂMÎNTULUI

DE

SPIRU C. HARET

BUCURESCI
INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE „CAROL GÖBL“
S. SOR ION ST. RASIDESCU
16, STRADA DÔMNEI, 16
1902.

Domn

In revista Convorbiri Didactice, No. 7—8 din August și Septembrie 1900, pe când încă nu aveam onôrea a conduce Departamentul Instrucțiunii Publice și al Cultelor, am publicat un articol, în care arătam cum credeam eu că trebuie considerată misiunea învățătorului.

Țera noastră se află într'o perioadă de transformare radicală.

Până mai ieri îngenuchiași sub greutatea împrejurărilor, cari atâta timp au pus în primejdie însăși existența noastră națională, noi nu am avut puțința de a ne ține în curentul evoluției, care transforma popóarele din apus. Astăzi însă trebuie să recâștigăm cu ori-ce preț timpul pierdut. Trebuie ca și poporul nostru să se folosească de îmbunătățirile morale și materiale de cari se bucură popóarele culte.

Opera acésta nu se póte realiza în scurtă vreme, și pentru ca să se desăvârșescă, trebuie să se pună în mișcare toate forțele națiunii.

Corpul didactic nu póte să se abțină de la acéastă lucrare de regenerare, tocmai el care constituie una din cele mai însemnate forțe ale statului, și, în direcția de care vorbesc, póte cea mai însemnată.

De acea îmi propun ca, pe câtă vreme mă voi găsi la postul de onóre pe care-l ocup în momentul acesta, să nu negliț nimic pentru a cerca să aduc la îndeplinire, măcar în parte, programul ce expuneam acum 16 luni.

Vă înaintez dar un exemplar din acel articol imprimat aparte, rugându-vă să-l citiți și să vedeți înși-vă întru cât puteți răspunde la dorințele exprimate prin el.

Programul cuprins într'însul este așa de vast, în cât nimeni nu se póte gândi a-l îmbrățișa în întregime. Pe urmă știu bine că învățătorul este om sêrac, că are și el nevoile lui, une-ori foarte mari, cari nu-î dau răgaz a se gândi prea mult la nevoile altora. Dar ori-cum, el póte tot-d'a-una să fie un amic, un sfătuitor, un încuragiător pentru poporul în mijlocul căruia trăiesce, și acésta deja este mult. Numai când săténul se va deprinde a considera casa învățătorului ca un loc unde el póte tot-d'a-una să găsescă iubire, sfat bun și îndemn la bine, numai atunci va fi, în adevăr, meritat numele de învățător ai némului, pe care vi l'a dat nu de mult, în mod așa de potrivit, un fost Ministru al școlilor.

La lucru dar cu toți, și să facă fie-care ce póte, căci „Mult pot puținii buni împreună“; cu atât mai mult vor putea învățătorii, cari nu sunt puținii.

SOCIETATEA CORPULUI DIDACTIC PRIMAR

ȘI

LIGA INVĂȚĂMINTULUI

Desvoltarea nespuse de repede și viguroasă, pe care a luat-o țera noastră în ultimii 50 de ani, este de sigur unul din fenomenele cele mai însemnate din întreaga noastră istorie națională.

Este adevărat că noi, contemporanii, cari ne aflăm prinși în mersul evenimentelor, nu ne putem da bine seamă de însemnătatea lor, pentru că o perioadă istorică, întocmai ca și un vast peisagiu, nu se poate judeca în întregime de cât de la orecare distanță. Urmașii noștri însă vor fi mai bine puși de cât noi, pentru a prețui cu dreptate și după adevărata sa valoare, epoca în care trăim.

Maî bine de cât noi, ei vor putea compara rezultatele dobândite și ađi, și în trecut, și vor recunoște maî lesne, de cât vrem și putem să recunoștem noi, că încordata activitate ce punem de o jumătate de secol încóce, pentru desvoltarea noastră intelectuală, morală și economică, nu comptéză de loc maî puțin, pentru consolidarea și asigurarea viitorului patriei, de cât tontelele de sânge ce am vărsat în epocile cele gloriose ale istoriei noastre.

Din acest punct de vedere, și chiar dacă am face abstracție de virtutea militară a némului nostru, dovedită din nou cu atâta strălucire acum 23 de ani, momentul istoric în care trăim, va forma de sigur una din epocile cele maî mari ale némului nostru.

Acéstă constatare trebuie să ne dea încredere în viitor, și să ne mulțumescă, pentru că pârtași la munca rodnică pentru întărirea și binele țerii suntem cu toții, de la mare până la mic, fie-care în cercul puterilor sale, cu voia saú fără voia sa.

Nu trebuie însă ca mulțămirea să ne orbescă, până într'atât în cât să nu recunoștem, că pe lângă ce s'a făcut, maî rămâne încă nespuse de mult de făcut. Ar fi o ingratitude de a nu recunoște și prețui rezultatele dobândite; dar ar fi o greșală mare de a nu vedea în acelaș timp și umbrele tabloului.

Cea maî însemnată din criticele ce se pot face modului desvoltării noastre în ultima jumătate de secol, este că ea nu s'a

făcut după un plan armonic și bine hotărât; dar nu putem face mai mult de cât să constatăm lucrul, și, dacă se poate, să căutăm a-l îndrepta, fără însă a judeca cu asprime pe ómenii eminenți, cari au condus destinele țării în timpul acesta. În adevăr, împrejurările istoriei noastre contemporane au fost ast-fel, că anevoie ar fi fost a se lucra alt-fel de cât cum s'a lucrat. Nu trebuie să uităm că acum 60 de ani, țările noastre erau mai tot așa de străine de mersul civilizațiunii occidentale, pe cât sunt astăzi unele țări pierdute din Asia. În acest scurt timp, a trebuit ca noi să recâștigăm tot timpul pierdut, și să realizăm în câte-va decenii toate progresele, cari în apus s'au realizat în mai multe sute de ani.

Dacă greșeli se vor fi făcut, singură împrejurarea acesta ar fi de ajuns pentru a le explica; căci este ușor de înțeles, că este o mare deosebire între transformările ce se produc într'o societate, încetul cu încetul, prin experiența dobândită sau prin forța evenimentelor, și acele cari se produc repede, într'o societate nu tot-deauna destul de pregătită pentru asemenea prefaceri. În acest din urmă cas, care a fost tocmai cazul nostru, se poate prea lesne întâmpla ca unele reforme să nu fie cu ușurință primite de totă lumea, pentru că nu toți au avut timpul sau putința de a se convinge de utilitatea lor. Se poate încă ca reformele să nu se facă tot-deauna în ordinea cea mai logică, sau cea mai naturală, pentru că rare-oră ómenii sunt stăpâni pe împrejurări, ci de cele mai multe oră ei sunt siliți să facă cum pot și ce pot, iar nu ce vor.

Noi am avut să ne lovim de o greutate, care de multe oră nu lipsese nici în țările cele mai vechi în cultură, cu atât mai mult în țările cele tinere; vreau să vorbesc de lipsa unui personal destul de numeros, capabil și deprins cu mánuirea afacerilor publice. Conducerea destinelor unei țări este lucru foarte greu, care cere nu numai pricepere și iubire de țără, din partea celor puși în fruntea ei; se mai cere încă ca acești conducători să găsească împrejurul lor destui ómeni cinstiți și pricepuți, cari să scie să realizeze reformele, și să le facă să dea ród, iar nu să le lase numai pe hârtie; se cere un personal instruit, harnic și onest.

În ceea ce provese conducătorii, România a avut norocul de a nu fi lipsită de ei, în períoda redeșteptării sale. Ea a avut, chiar de la început, o pleiadă de ómeni de prima ordine, mari patrioți și inteligențe excepționale, cari ar fi făcut onóre oră-cărei țări, oră-cât de înaintată în cultură. E de prisos de a-i enumera aci, pentru că numele lor sunt cunoscute de totă lumea. Acești ómenii au dat impulsia, au seménat ideile, au deschis drumul cel bun, și l'au urmat cu energie, trăgénd țera după dinșii.

Nu tot așa a fost însă în ceea ce privesce personalul chemat a aplica în mod efectiv reformele. Acesta nu se poate forma numai în câte-va zile sau luni, mai ales când ne gândim ce gróznică moștenire ne lásaseră, în astă privință, vremile fanario-

tice. Trebuia dar mai întâiu multă vreme, până ce să se desrădăcineze deprinderile rămase din secolul trecut, și pe urmă să se înjghebeze pe d'intregul un întreg personal, neatins de gangrena corupției trecute.

Resultatul acesta este pe cale de a se realiza; pentru mai multe din corpurile cele mari ale Statului, este chiar realizat. Nu este însă mai puțin adevărat că, până să se ajungă aci, s'aũ zădărnicit multe din năzuințele cele mal nobile ale celor carĩ aũ creat România modernă.

Este de prisos a merge mai departe, cu cercetarea altor cause, mai puțin însemnate, carĩ s'aũ opus până acum la realizarea mai deplină a aspirațiilor noastre. Este destulă constatarea consolantă că toți cei chemați a conduce destinele țerii nu aũ lipsit de la datoria lor, de a lucra cu rîvnă și cu tóte puterile lor, pentru a-și face datoria, atáta pe cât putea să și-o facă în împrejurările în carĩ se aflaũ puși; și acésta constatare trebuie să fie pentru noi un îndemn, pentru a duce mai departe și pentru a complecta opera, începută cu atáta noroc și tragere de inimă.

S'a adus de multe ori poporului nostru învinovățirea că este lipsit de inițiativă, și că așteptă totul de la guvern. Acésta este fórté exact. E adevărat că pentru o țară, care este într'o stare de lucruri învechită, pentru a apuca o cale cu totul nouă, este un moment de esitare, până să cunóscă bine calea pe care intră. Până atunci, ea așteptă impulsia de la cei carĩ o conduc, și carĩ sunt datorĩ să o inițieze.

A venit însă vremea ca să începem a lucra și prin noi însine. Unui popor inteligent și vioiũ, cum este poporul românesc, trebuie să-i fie de ajuns 50 de ani, pentru a înțelege rostul vieții sale naționale, și să scie a lucra prin sine însuși, fără să aibă vecinic nevoie să fie dus de mână.

De alt-fel, cu cât tîmpul trece, cu atât nevoile noastre publice se înmulțesc și se complică, și a ajuns deja momentul când un guvern, ori-cât de capabil și de harnic ar fi, nu mai póte face față el singur la tot ce este de făcut, dacă nu vom da cu toții contingentul muncii și priceperii noastre pentru binele public.

Nu este una din ramurile activității publice, în care să nu se găsescă câte un imens câmp de activitate pentru ómenii de bună voință. Eũ însă mărginesc aci a mă ocupa numai de ceea ce cred că intră, în mod natural, în cercul activității învėțătorilor și institutorilor; căci, dintre tóte corpurile cele mari ale Statului, cred că nu este nici unul care să fie chemat la o activitate mai vastă, mai spornică și mai binefăcătoare decât corpul didactic, mai ales cel primar; și acésta este cu atât mai mult adevărat, cu cât în mediul unde se reclamă acțiunea lui, nu este nimeni altul care să póată produce ceea ce póte produce el.

Este un lucru evident și recunoscut de tótă lumea, că diversele pături ale societății românesce nu aũ fost atinse în mod

egal de bine-facerile nouii stări de lucruri, inaugurată mai cu seamă prin mișcarea de la 1848. Lucrarea de transformare a început de sus în jos, și era de prevădută că ea se va exercita mai întâi și cu mai multă intensitate asupra straturilor superioare ale societății. Acesta trebuia să se întâmple și pentru motivul că aceste strate erau mai puțin profunde, și aveau deja un oarecare grad de cultură, care înlesnea pătrunderea întrînsele a ideilor noi; pe când partea de jos a poporului, mult mai numeroasă, nu era ajutată prin nimic, ca să înțeleagă rostul și utilitatea nouii stări de lucruri ce tindea să se creeze, așa că-i lipsea principalul mijloc de a se pune în mișcare. De altă parte, cine nu știe că cei mici sunt tot-deauna cei din urmă cari au parte de folose? Așa a fost de când lumea, și e probabil că așa va fi până la sfârșitul ei.

Dar dintre toate, piedica cea mai puternică care s'a opus ca toți să se bucure de o potrivă de bine-facerile nouii stări de lucruri, a fost de sigur lipsa mijlocului de a se stabili o relațiune intimă, constantă și activă între cei cari dau impulsia și cei cari trebuiau să o primescă. S'a făcut, și se fac mereu, legi excelente, în cari se găsesc tesauri de solitudine și de intenții bune pentru clasele muncitoare; dar punerea lor în practică este încredințată în cele din urmă unor oameni incapabili de a le înțelege, și mai cu seamă incapabili de a convinge pe cei interesați de utilitatea acestor legi. Spre exemplu, cum vor putea primarii rurali să facă să se respecte obligativitatea învățământului, și mai ales cum vor pute ei să convingă pe țărani, că pentru binele lor s'a decretat această obligativitate, pe câtă vreme ei înșiși, primarii chemați a o aplica, sunt lipsiți de cultură, așa că nu înțeleg nici ei ceea ce sunt chemați a lămuri altora? Și acesta este numai un exemplu din o mie. De aceea, mulțimea cea mare rămâne nepătrunsă de încercările ce se fac împrejurul ei, și legile ce se votează pentru dînsa, se scurg fără să lase urme, ca picăturile de ploaie pe o stîncă.

Tot așa ar fi dacă în mijlocul poporului, în contact intim și continuu cu dînsul, am dispune de nisce agenți de propagandă culti, inteligenți și plini de iubire pentru dînsul?

Poporul nostru nu a avut, și nu are sătători. El nu cunoște pe cei ce pretind că-i vor binele, decât sub forma de prefect, sub-prefect, primar sau vătășel, toți aceștia înarmați cu legi represive și cu putere de a-l pedepsi, de multe ori pentru lucruri de cari nici nu-și dă seama. Care din aceștia vine însă să se așeze la vatră împreună cu el, și să stea cu el de vorbă ca om cu om, pentru a-l învăța prietenesce ceea ce e bine pentru el? Sfaturile îi vin sub formă de circulari, adresate primarului, cari, în cazul cel mai bun, se lipesc pe ușa primăriei, fără să le cetască nimeni; de ordin, primarul însuși este cel dintâi care le uită. Și încă tot e bine când circulara nu se termină cu o amenințare de pedepsă cu amendă, sau cu închisoare, pen-

tru ceî ce nu i se vor supune, și carî nici nu o cunosc, necum să-î înțelegă folosul.

Lucrările vor rămâne așa, și nici o îmbunătățire nu va veni, pe câtă vreme guvernele nu vor dispune și de alte organe de acțiune decât acele pe carî le au astăzi. Felul orî-cărei legî este de a avea caracter imperativ, și organele administrative sunt chemate să aplice legile, iar nu să le explice, nici să le facă populare; tot e bine când își fac datoria de a le aplica! Cu atât mai mult când e vorba de lucruri carî nici nu se pot impune prin legî, sau pe cale administrativă, și nu pot fi decât fructul inițiativei private.

Este dar de neapărată trebuință ca, ceea ce guvernele nu pot face, să facă ômeni de bună-voință, buni patrioți, carî trebuie să înțelegă că e de datoria tuturor de a lucra pe cât pot pentru binele comun.

Corpului didactic îi revine de drept cea mai mare parte din această datorie, pentru că el singur întruneste toate condițiunile ce se cer pentru împlinirea acestei sarcini de onore.

El este cel mai numeros; membrii lui sunt răspândiți pe totă întinderea țării, până în unghiurile cele mai ascunse și mai depărtate. Intocmai ca rădăcinile unui arbore puternic, corpul didactic își întinde ramificațiile peste tot, pătrundând în toate păturile națiunii și confundându-se cu dîsele, și acest neprețuit avantajî singur el îl are.

Învățătorii de orî-ce grad—și prin această numire înțeleg pe toți cei chemați a lumina nêmul românesc, de la învățătorul de sat, până la profesorul de Universitate—continuă a face parte din poporul din care au eșit; ei păstrează contactul cu dînsul; sunt țeranî cu țeranii, și orașeni cu orașeni. Acesta el permite să stabilească și să conserve cu consătenii sau cu concetătenii lor relații de cordialitate și să le capete încrederea, care va face cavorba lor să fie primită ca vorba unui prieten, iar nu ca a unui slujbaș ôre-care, tot-d'a-una mai mult sau mai puțin înstreinat de cei ce'l încongiură chiar prin natura însărcinării sale.

Învățătorii de orî-ce grad au o cultură, care lipsește în mare parte organelor obicînuite ale puterii centrale. Ei pot lucra ca organe inteligente, carî știu ce vor, și carî își dau sêma de însemnătatea scopului ce sunt chemați să realizeze. Chiar în cestiile carî le-ar fi mai puțin familiare, ei sunt în stare să își formeze cu ușurință o educație, și să lucreze cu competență acolo unde alții nu ar putea fi de cât instrumente, nesciutôre de aceea ce sunt chemate să facă.

Învățătorii au neprețuitul avantajî de a se bucura de o stabilitate absolută, și de a putea avea, prin urmare, în acțiunea lor o continuitate, care lipsește altora.

Și, în fine, învățătorii pot pune, ca principal mobil în serviciul causei pentru care vor lucra, sentimentul întăritor și bine-făcător al iubirei de aprôpele. Nimic nu îndulcesce inima ca contactul dîlnic cu copiii. Slăbiciunea și inocența lor abat vede-

rile noastre de la trista realitate a lucrurilor, și ne fac de mai uităm că interesul și ura între oameni determină mai adese-oră acțiunile lor, decât iubirea și buna înțelegere. Învățătorul, în școlă lui, are o chemare de pace și de iubire, și acesta îl prepară pentru misiunea de pace și de iubire pe care trebuie s'o aibă și în afară de școlă.

Căci misiunea la care chem prin aceste rînduri pe învățătorii de toate gradele este un adevărat apostolat, în sensul cel mai bun și mai înalt al cuvîntului. Intocmai ca modeștii tovarăși ai lui Christos, cari au schimbat fața lumii, ei trebuie să'și ia sarcina de a semăna vorba cea bună printre cei săraci și ignoranți, să aducă sfat și îndemn celor mici și slabi.

Ca și pentru apostolii lui Christos, puterea lor va sta numai în dreptatea și înțelepciunea vorbelor și a sfaturilor lor, în iubirea care va însușești faptele lor. Sunt destui alții cari cred că e bine și meritoriū să propage ura și dușmănia între oameni; exemplul acestora este încă o dovadă de stărpiciunea muncii celor pe cari ura ȳ inspiră. Fie a învățătorilor cinstea de a dovedi încă odată, care este puterea celor încălziți de sentimentul creștinesc al iubirei de aproapele. Să lase altora privilegiul de a-și impetri inima în trista îndeletnicire de a se înegri unii pe alții. Să facă ei dovada, că mult mai mult se poate dobândi prin apelul la bunele sentimente ale oamenilor, de cât prin propagarea între dânșii a vrajbei și a vrăjmășiei.

Un câmp de activitate vast și mănos se deschide înaintea corpului dascălesc. Dacă el se va pune la lucru cu entuziasmul ce trebuie să provoce o asemenea mare chemare, el va merita recunoștința țării, și în special a modestelor clase muncitore. Intervenția lui va face să se recăștigel în mare parte și pentru dânsele timpul pierdut din atâtea cauze diverse, dar mai ales din pricină că se perde în discuții zadarnice timpul ce s'ar cuveni să se întrebuițeze în a lucra.

Entuziasmul nu va lipsi. Am avut ocazia a mă convinge că dăscalimea scie să-l pună în serviciul cauzelor naționale și filantropice, atunci când vede clar o țintă mare de urmărit.

Atâta însă nu ajunge. Lupta pe tărîmul cultural va fi o luptă mare și îndelungată, care, pentru a reuși, trebuie dusă după un plan hotărît, și cu mult spirit de continuitate. Acesta reclamă nu numai multă abnegație, dar încă și multă cohesiune și spirit de disciplină.

Până mai ieri, cohesiunea lipsia corpului didactic. Este adevărat că, în câte-va ocașii, el a primit impulsia de sus, și atunci el a știut să o înțeleagă și să o urmeze. Dar impulsia de sus este numni intermitentă, și une-oră poate să fie dată în direcții contradictorii. Era mai bine dar ca corpul didactic să găsească chiar prin sine însuși și în sine însuși elementele cohesiunii și disciplinei sale, pentru urmărirea unui scop, asupra căruia toți să fie înțeleși, și pe care totă țera să-l aprobe.

Mi se pare că acest pas, mare prin urmările ce poate avea

pentru țără, s'a făcut cu ocazia congresului corpului didactic primar din Iuliu trecut.

Este deja un însemnat element de succes hotărîrea ce s'a luat, de a se reuni învățătorii cu institutorii în aceeași societate. Colaborarea lor la un loc nu pôte fi de cât folositoare, și pentru unii, și pentru alții, și nu se pôte înțelege pentru ce atâta vreme a domnit între unii și alții un ôre-care sentiment de neîncredere, pe care nimic nu-l justifica.

Consider însă ca un semn și mai important, liniștea și demnitatea cu care aũ urmat desbaterile, și mai ales cele câte-va hotărâri patriotice cari s'aũ luat. O reunire așa de numerosă, în care s'a discutat cu chibzuială cestii așa de importante, punându-se la o parte revendicări de acelea pe cari nimeni nu le contesteză, dar a căror realizare ar fi imposibilă în momentul de față, este o dovadă certă de maturitate, și o încurajare pentru cei cari, ca mine, pun atâtea speranțe pe acțiunea învățătorilor de ori-ce grad, în lucrarea de înălțare națională

Eacă pentru ce am cređut că este potrivit momentul, ca să dau aci ôre-cari păreri, cu totul personale, asupra modului în care cred că ar fi util a se desvolta acțiunea viitoare a societății constituite astă-vară.

Este adevărat că societatea a însărcinat o comisiune, care să concretizeze hotărîrile luate de dînsa atunci. Dar acele hotărîri s'aũ limitat numai la două sau trei puncte, și cu drept cuvînt, pentru că ar fi fost o mare greșală ca societatea să-și fi pus de la început o țintă prea greu de realizat, înainte de a lua puteri, și de a se organiza bine pentru lucru. Scopul meu însă este de a arăta, mai mult prin exemple, care ar trebui să fie, după părerea mea, într'un viitor mai mult sau mai puțin apropiat, cercul și modul de acțiune al societății corpului didactic primar.

* * *

Declar mai întăiũ că principala mea preocupare în cele ce urmază va fi mai cu sémă pentru clasa țărănescă. În adevăr, acéstă clasă este aceea care a fost mai puțin atinsă de mișcarea noastră de regenerare națională. Causele sunt multiple; o parte din ele le-am arătat mai sus. Insist însă asupra aceleia, că tocmai asupra acestei clase, care este cea mai numerosă și cea mai puțin cultă, și în care era mai mult de făcut, guvernele aũ fost lipsite de organe de acțiune, destul de numeroase și de instruite. E destul să amintim că organul aprópe unic de acțiune a fost primarul rural, și . . . . să nu mai insistăm.

Fără îndoelă, este mult de făcut și la orașe. Dar aci situația este mult mai bună, acțiunea puterii centrale este mult mai energică și mai imediată, mijlócele de îmbunătățire mult mai numeroase. Și apoi, nu voiũ lipsi de a da câte-va păreri cari vor conveni peste tot.

Se va dice că întreprinderea de a introduce în masa cea mare țărănească o sumă de idei noi este foarte grea. Perspectiva acesta nu trebuie să îngrijescă pe învățători. Ei trebuie să-și propozițiunile silințele cu greutatea ce vor avea să învingă, dar să între negreșit în luptă, cu curagiu și hotărîre, și să fie siguri de succes. Orî-cât de grea ar fi întreprinderea, ea tot trebuie dusă odată la bun sfîrșit, și acesta cît mai neîntârziat, pentru că deja s'a perdut destulă vreme. Și dacă este cert, după cum sper că am dovedit mai sus, că nimeni alții nu pot lua asupra-le această întreprindere cu mai multă probabilitate de reușită de cît învățătorii, este pentru dinșii și o mare datorie patriotică de împlinit.

De alt-fel, să nu se preocupe de vechia vorbă, repetată în orî-ce ocazie și fără nici o socotelă, că țăranul nostru este refractar la orî-ce încercare de a i se îmbunătăți sôrta. Acestea sunt vorbe scöde de aceia cărora le-a lipsit orî abilitatea, orî stăruința, atuncî când au încercat să introducă o idee nouă între țărani. În fapt, țăraniî noștri sunt departe de a fi mai îndărăt-nici saii mai puțin inteligenți de cît cei de prin alte țări; din contră, prea puține sunt țerile unde deșteptăciunea naturală să fie într'o așa de mare măsură partea clasei țărănesci. Dacă însă pe aiurea țărănimea stă mai bine de cît la noi, în acea ce privesce bagagiul intelectual, este că s'a lucrat asupra ei de-ceni, saii chiar secole întregi, cu mult spirit de continuitate și prin mijloce apropiate. La noi, din contră, ömenii de bună-voîntă au lucrat mai tot-deauna isolați, și mai nici odată nu au știut să vorbescă țăranului limba înțelėsă de dînsul, nici să-i capete încrederea. Prea adese-orî, sfaturile cele mai folositoare au fost înfășurate în formule abstracte, saii au păcătuit prin cîte o parte nepractică, cari, orî le făcea neînțelese, orî ducea la nesuccese. În fine, prea adese-orî țăranul a avut ocazia a se convinge că multe din protestările de prietenie ce i se făceau nu erau desinteresate. A cui e vina dar dacă este așa de neîncredător, și se sfiesce a urma orî-ce povață?

De alt-fel, sfiala țăranului de a renunța la vechile lui proceduri mai are o explicațiune foarte simplă în însăși sărăcia lui. Celui care are dece miî de pogöne, îi este ușor să facă esperiențe pe o sută de pogöne, pentru că și dacă experiența nu reușese, prin acesta nu-i este pusă în joc însă-și existența sa. Dar cel care are numai cincî pogöne, cu ce curagiu să facă pe ele încercări, înainte de a fi absolut sigur că acesta nu'l va costa hrana de tóte dîilele pe un an întreg? Imprejurarea acesta, împreună cu lipsa lui de cultură, care-l face mereu să se témă de necunoscut, ar fi de ajuns pentru a explica puținul succes de până acum. Atuncî însă când s'a pus stăruință și pricepere, când printr'un lung șir de doveđi s'a probat țăranului utilitatea unei schimbări, el a făcut-o fără esitare. Cine nu-și aduce aminte de greutatea ce era acum vre-o 20 de ani de a-i face să adopte plugurile de fer? Astăđi însă nu este nici un țăran care

să nu aibă plug de fer, sau să nu muncască ca să și-l procure. Tot așa este cu deprinderea ce a fost luată ei în multe părți de a face ogóre, cu introducerea culturii porumbului cincantin, și multe altele.

Este dar cu desăvârșire fals că țeranul nostru va refuza în mod absolut să adopte procedurile noi.

Trebue însă să știe cine-va cum să-l convingă. Pentru acesta se cere ca cel care-i vorbește să se pună la nivelul înțelegerii lui, să nu caute să *poseze* în ochii lui prin o vorbire neînțeleasă sau prin o fălósă arătare de știință fără socotélă, și mai presus de toate să-i dovedescă prin exemple și prin încercări practice, orî-de câte-orî se va putea. Póte că nu tot-deauna lucrul va merge ușor chiar de la început; dar este imposibil ca cu răbdare și cu stăruință să nu se ajungă în cele din urmă la un rezultat bun.

De alt-fel, un învățător inteligent va ști tot-deauna să întrebuințeze în fie-care cas particular mijlocele cele mai potrivite pentru a căpeta încrederea consătenilor săi, și a-i face să-i urmeze sfaturile.

* * *

Îmbunătățirea sörteii materiale a claselor muncitóre trebue să ocupe un loc de frunte în preocupările celor pe cari-i îngrijesc viitorul nostru național; și noi, cei cari urmărim cu interes mișcarea corpului didactic primar, am vădút cu mulțămire că el 'și a dat fórté bine séma de strînsa legătură care este între asigurarea naționalității noastre și dezvoltarea noastră economică. La congresul de astă vară, în care se pusese discuția asupra educației noastre naționale, s'aú luat rezoluții cari privesc într'o măsură însemnată și cestiunea economică.

E bine înțeles că nu aștept, și nici nu cer ca această grea problemă să fie rezolvată de corpul învățătoresc. Ea este prea vastă, și cere punerea în mișcare a unor forțe prea considerabile, pentru ca soluția ei să se pótă găsi numai în cercul restrâns al activității dăscălesci. E cert însă că sunt la îndemână o mulțime de mijloce de acțiune, cari fiind bine utilizate, pot să dea rezultate excelente, și pe cari este în putința corpului didactic a le întrebuința.

Cele d'întăiu și cele mai energice stăruințe, trebue puse pentru îmbunătățirea sörteii materiale a țeranului; aș putea chiar dice, că această grijă trebue să primeze pe aceea a îmbunătățirii stării lui culturale, de și în realitate una nu merge fără cea-l'altă.

Sătenii aú împrejurul lor numeroase isvóre de câștig, pe cari le lasă neutilizate, pe unele pentru că nu le cunosc, iar pe altele pentru că nu-și dau séma de ce însemnat ajutor le-ar putea fi.

Unele din ele nu reclamă nici o îngrijire, și mai nici o cheltuială. Orî-ce țeran, cât de sêrac, póte să aibă împrejurul casei sale câți-va copaci fructiferi, și să crească câte-va paseri. Fruc-

tele, pasările și ouăle se vînd cu preț bun la oraș. Tot asemenea laptele, pe care-l sug viței și miei, fără ca să-l consume cel puțin țeranul său familia lui. Este ușor de calculat că, în cazul cel mai rău, un menagiū de săteni ar putea ori-cînd realisa numai de aci un beneficiū de 50 până la 100 lei pe an.

Să nu se dică că suma este meschină, și că nu merită atenție. Să se ia în băgare de seamă că budgetul obicnuit al unei familii sarace de sătean nu trece peste 300 lei pe an. Pentru dînsa, adaosul despre care vorbesc ar reprezenta dar o creștere de venit de 17 până la 33%, adaos aprópe sigur, care nu ar depinde nici de plóie, nici de secetă. Invetătorii, cari nici ei nu sunt bogatī, pot să-și dea seama de însemnătatea acestui ajutor pentru nisce ómenī sāraci, și cîte goluri nu se pot umplea cu dînsul. Și încă importanța acestui cástig póte crește pînă la îndoit, și mai mult, îndată ce atenția ómenilor va fi atrasă asupra lui, și își vor da puțină ostenelă, pentru a-și îngriji și înmulți copacii, pentru a-și înmulți paserile de curte, pentru a-și lucra laptele, și pentru a învăța să-și vîndă cu folos produsele, scápând de specula precupeților.

Invetătorii vor face dar un mare serviciū consătenilor lor, învetându-i să se folosescă de acest bun, pe care îl au sub mână, și pe care 'l pierd. Trebuie să-i învețe a nu-l lăsa să se frosescă, ci să se deprindă cu ideia de a vinde pe banī bunī laptele, paserile, ouăle și fructele; cāci, lucru curios, majoritatea sătenilor noștri au o neînvinșă repulsie pentru ideea de a vinde asemenea lucruri, considerând ca ceva injositor pentru ei vîndarea lor. De aceia dese ori se întâmplă să nu-și póta procura cine-va într'un sat, pe banī, un pahar de lapte, sau un puiū.

Este mai greū pentru mine, care nu sunt special în materie, să vorbesc de cea ce pot face invetătorii, în direcția îmbunătățirii agriculturii țărănesci. Cu tóte acestea, ved și aci serviciū mari pe care le pot aduce ei.

Spre exemplu, cu toții suntem întristați și îngrijați, vedënd cum țeranul nu se hrănesce de cāt cu ceva ierburī, cu o cėpă sau cu mere pădurețe fierte în apă. Negreșit, bine ar fi să-l vedem hrănindu-se cu carne, pesce, ouē și lapte, ca să-și dea putere pentru munca pe care o face; dar acēsta este mai greū, și ca să ajungem pînă acolo, mai trebuie multă vreme. Pentru ce însă să nu se nutrósacă și țeranul măcar ca țeranul irlandez, care e mult mai sārac de cāt al nostru? Acesta are cartoful, a cārui valóre nutritivă este necomparabil mai mare de cāt a șteviei și a merelor pădurețe. Cum se face că cartoful este încă o legumă de luc pentru țeranul nostru? Pricina póte să fie că cartofii se vînd bine la oraș, și că țeraul crede că lui nu i se cuvine să consume asemenea lucruri scumpe. Dar să se lătescă peste tot cultura cartofului, care este așa de ușoră și de rentabilă; atunci prețul lui va scádé, și țeranul nostru nu va mai crede că lui îi este interdis să consume cartofi. Acēsta îi va pune la dispoziție un element nutritiv de prima ordine, care îi va permite sa aștepte vremea cea bună, cānd va puté și el să aibă la ori-

care prînz al său o bucată de carne sau de brînză. Un pogon de loc, bine cultivat, pôte produce pînă la 18.000 kilograme de cartofi pe an, prea de ajuns pentru a hrăni întréga familie a unui țéran, și, în parte, chiar vitele lui.

Parmentier se numérah printre cei mai mari binefăcétorii ai omenirii, pentru că, prin o luptă de o viétă întrégă, a reușit să facă să intre cartoful în hrana ordinară a țéranului frances. Gloria lui Parmentier, să lupte învėtųătorii noștri ca să o capete. Să lucreze fără preget ca să popularizeze cartoful printre țéranii, și de nu vor fi făcut decăt atăta, încă vor fi adus o imensă bine-facere țérii lor.

Astădî cultura cartofului forméză monopolul aprópe exclusiv al grădinarilor bulgari, precum și cultura legumelor și zarzavaturilor în genere. Este nu numai dureros, dar și odios, revoltător chiar, de a vedé că țéranii noștri, a căror meserie unică este de a lucra pămîntul, nu au împrejurul casei lor nici măcar o brazdă de cépă, ci, când le trebuie, o cumpéră de la Bulgari cu prețuri exorbitante, de cari ei nici nu-și dau sémă, pentru că le plătesc în natură. De atăta vreme se petrece sub ochii lor și ai noștri fenomenul acesta, al unui popor de o cultură și de o pricepere necomparabil inferióră culturii și priceperii poporului nostru, care vine în fie-care an cu buzunarele góle și plécă tómnă cu ele pline, umplute sub ochii noștri și în socotéla noastră ; și este de neînțeles, cum de nimeni nu s'a gándit încă să facă să înceteze acest lucru. A trebuit să se întîmple evenimentele din urmă, pentru ca să ne deschidă ochii, și să ne facă să ne gándim la o îndreptare. Tocmai acum s'au făcut statistice, și s'au vėdut că peste 60.000 de lucrători străini scot din țérah pe fie-care an câte 20 de milióne de lei, și încă de sigur aceste țifre sunt mai pre jos de adevér. Adevérul este că un pogon de loc, lucrat în grădinărie, produce pînă la 1.000 de lei, și mai mult, pe an. Ceea ce câștigă Bulgarii de la noi și în socotéla noastră, ar fi dar de ajuns ca să plătéscă birurile celor un milion de familii de țéranii, și le-ar mai rămăne încă ce-va în pungă.

De alt-fel țéranii noștri trebuie să scie multe din acestea, pentru că și ei cultivă une-orî unele legume. Cum de nu vėd folósele acesteii culturii, și cum de o lasă pe mîna unor străini?

Anul trecut se făcuse o lege a învățămîntului profesional, care avea, între alte scopuri, și pe acela de a lăți cunoscînța și gustul culturii legumelor printre țéranii. Desființarea ei a amănat, pentru moment, începerea unei lucrări sistematice, pentru atîngerea acestui scop. Dar acésta nu va să dică că nu trebuie să facem nimic, ci din contră, trebuie lucrat, măcar pe alte cai, pentru că nu este timp de perdut (1).

Acum de curînd s'au înființat societăți, pentru încurajarea și

(1) Legea învățămîntului profesional a fost din nou pusă în vîgóre în Iulie 1901, și s'au și înființat deja mai multe școli elementare de agricultură.

desvoltarea industriei grădinăriei printre țeranii români. Este o datorie pentru învățătorii să dea tot concursul lor pentru buna reușită a unor asemenea societăți, cel puțin a acelor care vor prezenta garanții de serioșitate și de pricepere în conducerea lor. Trebuie făcută o propagandă energică, neîntreruptă, pentru reușita și înmulțirea lor; și dacă până în două ani de astăzi se va mai vedea pe unde-va un grădinar străin în țera românească, să se știe că învățătorul, în prejma căruia se va afla acel străin, nu și-a făcut datoria de bun român.

Intr'o ordine de idei prea puțin diferită, voi spune un cuvânt despre trebuința ce este de a se face propagandă stăruitoare pentru popularizarea culturii oricăror plante utile, și în special a plantelor furagere și a finețelor artificiale.

Totă lumea se plânge de dezastrul căzut pe capul țărănimii, prin dispariția imașurilor, care se cultivă acum toate cu grâne. Resultatul este că vitele lor mor literalmente de foame. Înlăturarea răului este foarte ușoară, căci ar fi de ajuns ca fie-care țeran să cultive o mică parte din pământul său cu luzernă sau alte plante furagere. Acum doi ani, guvernul a dat ordine pentru a se propaga ideea aceasta; ba a împărțit și semințe de luzernă. Resultatul a fost nul: semința a fost vândută omenii pe nimic, și luzernă n'a pus; iar anul următor, când cu seceta din 1899 vitele lor au perit cu miile.

Așa ar fi fost dacă guvernul, în loc de a fi silit să dea un simplu ordin de care nimeni nu s'a interesat, ar fi avut concursul inteligent și devotat al celor 4.500 de învățători, care ar fi umblat din om în om, ca să-î învețe ce e bine pentru dânșii? De sigur că nu. E prea posibil ca mulți neprevăzători să nu fi ascultat de sfatul lor; dar destul ar fi fost să-î asculte măcar o parte. Aceștia ar fi avut anul trecut furagiul, cu care și-ar fi scos vitele din nevoie; și să fim siguri că anul acesta, cei care ar fi făcut greșala de a nu fi urmat sfaturile, erau să fie printre cei mai grăbiți a pune luzernă.

* * *

Cele câte-va puncte ce am atins până aci, arată deja că sunt mijloce, relativ ușor de utilizat, de a se îmbunătăți în chip simțitor starea materială a țeranului, prin mărirea venitului său. Cred că nu se va găsi exagerat a spune că un țeran, cât de modest, care s'ar folosi de toate cele arătate până aci, ar putea cu ușurință să realizeze un beneficiu de cel puțin 200 de lei pe an; și pot afirma cu siguranță că acela, sau acela, care vor fi contribuit la atingerea acestui rezultat, vor fi făcut cel mai mare bine țării.

Și cu toate acestea, mijlocele ce am expus sunt departe de a fi singurele care ar putea contribui la atingerea scopului ce urmărim. Să ne amintim că jumătate din timpul săténului rămâne fără nici o întrebuințare. Acesta constituie pentru dânsul o îndoită pagubă: pe de o parte, pentru că nu câștigă nimic; și pe de alta, pentru că lipsa de orice ocupație îl duce în mod fatal

la cârciumă, ca să omóre vremea. Vremea se omórá ea singură; dar cârciuma în același timp, îi mai omóra sănătatea, liniștea casei și tot folosul muncii lui de vară. Este dar indispensabil a se găsi ocupații pentru timpul iernei, cari să renteze măcar cât de puțin.

Sunt localități unde săteniți exercită deja óre-cari mici industrii, cari le produc venituri bune. Sunt sate cari se îmbogățesc cu olăria, altele cu cojocăria, și așa mai departe. Dar aceste bune exemple trebuie generalisate; ca regulă, ar trebui ca în fie-care casă de țeran să se pótă exercita o modestă, fórte modestă industrie, care să mai mărescă ceva venitul familiei, și lucrul acesta nu este greu, pentru că industriile de acest fel nu lipsesc.

În principiu, ar trebui ca mai tóte obiectele de cari se servă țeranii să fie fabricate tot de ei. Dar, fără să mergem așa de departe, sunt nenumărate obiectele pentru cari este rușinos și de neînțeles să vedem că ne vin de peste graniță. Spre exemplu, Brașovul și Bulgaria ne trimit furci de lemn, pentru adunat finul. Este cu puțință să credem că ori-ce țeran, după o învățatură de trei zile, nu va putea să facă o furcă cel puțin tot așa de bună, ca și aceea eșită din mâna greóe a Bulgarului? Tot așa cu rogojinile, donițele, albiile, fringhiile, obiectele de pae și de papură, și cele de lemn în genere. Tot așa pentru îmbrăcăminteia săténului, care până mai erí se lucra tótă în sate, și care acum se înlocuesce cu produse próste ale industriei streine.

Pentru tóte acestea, materia primă o are săténul pe tóte drumurile, sculele nu costă mai nimic, învățătura meseriei se face în câte-va zile. Pe lângă acestea, tóte aceste meserii au căutare, pentru că, fără să mai vorbim de orașe, găsesc un debușeu sigur în populația țărănescă însăși, care numără cinci milioane de suflete. Pentru ce dar am lăsa să se piérdă acest isvor de bogăție, care este imens? Pentru ce tóte aceste industrii, în loc de a ne îmbogăți satele, să fie din contră, o vecinică cauză de sărăcie pentru țară, prin banii pe care'í plătim mereu în streinătate pentru ele? Pentru ce, chiar atunci când se esercită în țară, să le vedem numai în mâna streinilor, Ovrei, Bulgarí, până și Țiganí, iar nu în a Románilor?

Causa nu este neaptitudinea Románului pentru industriile manuale; cine spune acésta, spune o minciună ineptă, și dovețile sunt nenumărate. Causa este că săteniți nu se gândesc, nu știu, nu au credință că o meserie, cât de neînsemnată, póte să le aducă un ajutor de care nici nu-și fac idee. Când însă ajung a-și face o convingere, ei dau dovadă că știu să se folosescă de dînsa.

Cunosc un sat unde, mai acum două-decí de ani, un om a avut ideea să învețe meseria cojocăriei. De atunci satul a ajuns un sat de cojocarí. Toți ómenii au învățat meseria, și îndată ce se termină munca câmpului, se pun pe lucru până în primăvară. Tóte prăvăliile din orașul vecin nu mai cumpără cojóce

de cât de la ei. Astăzi acesta este unul din satele cele mai bogate din județ.

Dar, se va dice, cine să îndemne pe sătenii? Cine să-i învețe meseria? Eu răspund: învățătorii. Ei pot predica, nu numai cu vorba, dar și cu exemplul; și de vreme ce sunt stabili în sat, predica lor se poate repeta mereu, la toate ocaziile și sub toate formele. Cât pentru meserii, învățătorii cari practică lucrul manual sunt deja numeroși, și numărul lor crește pe fie-care zi. Și pe urmă, societatea constituită la Iuliu poate avea un rol însemnat aci, înlesnind învățătorilor învățarea unei meserii; asupra acestui punct, voi mă reveni.

În fine, legea învățământului profesional din 1899 prevedea înființarea unui mare număr de mici școli de meserii pe la sate. Cu toate că legea s'a desființat, crearea unor asemenea școli nu este lucru greu, așa că sătenii ar avea în ele un mijloc sigur de a învăța o meserie. E rolul învățătorilor însă să-i împingă în această direcție, arătându-le în mod pipăit care este adevăratul lor interes.

* * *

'Mă este imposibil ca în acest articol, care deja ia proporții prea mari, se spun tot ce ar fi de spus în privința nenumăratelor mijloce cari sunt la îndemâna sătenilor pentru a-și îmbunătăți soarta ei înșiși, fără să mă aștepte intervenția Statului său a altora. Sper că atât cât am spus este de ajuns pentru a comunica și celor ce mă cetesc convingerea deplină ce am, că clasa țărănească are în sine însăși elementele necesare propriei ei dezvoltări, și că nu se cere de cât ca aceste elemente să fie puse în valoare, pentru ca să se realizeze o îmbunătățire pe care 50 de ani de vorbe, de discursuri, de legi, de circulare, nu au putut-o realiza.

Cercetarea noastră însă nu ar fi deplină, dacă nune am ocupa un moment și de ce trebuie să se facă, pentru ca sătenii să poată trage cel mai mare folos posibil din productul muncii sale, și să nu cadă pradă exploatarei speculanților.

Și aci, ca și mai sus, va fi greu să se dea indicații generale. Este evident că, în fie care cas particular, va depinde de împrejurările locului și ale momentului alegerea căii de urmat. Dar ori-ce s'ar face, se poate rezuma în două cuvinte: trebuie dezvoltat spiritul comercial al țeranului.

Femeea pleacă de la sat ca să vîndă doi puți la oraș; ajungînd la bariera tîrgului, îi ese înainte un ovreiî, care îi iea pe nimic, sub cuvînt ca să-i scutască drumul, când este sigur că ar fi putut lua îndoit dacă ar măi fi făcut câți-va pași, ca să și-i vîndă singură în piéță. Este evident că este o lipsă de cugetare la dînsa, iar nu neputința de a-și da sîma de rîul ce-și face.

Nevasta lui George țese o trîmbă de pânză; George se duce la tîrg și o vinde lui Bercu, cu 30 de banî cotel. A doua zi,

Dumitru, vecinul lui George, se duce la târg, și cumpără de la Bercu, din pânza adusă de George, cu 80 bani cotul.

Nu este și aci o pagubă enormă, care a rămas într'o pungă streină, în loc de a rămâne într'a lui George și Dumitru, fără să mai socotim pierderea de vreme, ademenirile orașului, aldămașurile, și toate cele-lalte?

Se înțelege, nu ne putem gândi să reducem pe omenii la sistemul schimbului în natură; dar trebuie făcut ce-va pentru a se împuțina mijlocitorii, mai toți străini, cari se folosesc de cea mai mare parte din produsul muncii săténului, și lui nu-i lasă decât un beneficiu derisoriu. Trebuie făcut orî-ce, pentru a apropia pe săténul producător de cel care are să-i cumpere lucrul produs, pentru usul său propriu. Și, în orî-ce cas, trebuie mereu luminat săténul asupra importanței pagubelor ce suferă el în nenumărate împrejurări, pagube de cari se poate feri, dacă își dă osteneala de a se gândi cât de puțin.

Este un lucru care atrage atenția orî-cuî, micul număr de prăvălii pe la sate, în cari să se vîndă obiectele de prima necesitate pentru țeranii. În cele mai multe sate, nu este nici una; și din cele cari sunt, cele mai multe sunt ținute de câte un străin.

Ce flagel sunt acești străini pentru bietul țeran, o scie totă lumea; pentru de ce cue, pentru o oca de sare sau pentru două cutii de chibrituri, ei ieau omului câte atâta porumb, sau grâu, care face îndecit, și omul nu-și dă seama de prețul exorbitant ce plătesce, pentru că nu vede banii eșindu-i din mână. Nu mai vorbesc de cămătăria fără frîu, care se practică pe față în aceste cuiburi de bandiți. Dacă în sat nu este prăvălie, săténul este silit să se ducă la târg, pentru cel mai mic lucru, să pîrdă o ȳi sau două, să se ostenească pe el și boii lui, și să mai cheltuască pe la gazde sau prin prăvălii o sumă de bani, cari fără acesta i-ar fi rămas în buzunar.

Să se încurajeze dar săténii a deschide ei înșiși prăvălii în satele lor. Comerțul va îmbogăți pe proprietarul prăvăliei, va scuti pe cei-l'alți săténii de pierderi de vreme, de cheltueli zadarnice și de exploatarea celor necinstiți, dându-le tot de-odată mijlocul de a desface, chiar în satul lor, o bună parte din cele ce produc ei. Trebuie să li se explice bine, că capitalul necesar pentru ținerea unui asemenea comerț este foarte mic, iar beneficiile foarte mari, din cauza repeđiciunii cu care circulă acel capital. Căci să nu se credă că daraverile la cari dau loc nevoile țărănimei, orî-cât de modeste ar fi ele, sunt neînsemnate. Cred că nu este nimeni care să nu cunoscă, sau să nu fi auzit, de câte un trențeros strein, venit în sat fără haine pe el, care a deschis o prăvălioră, și care peste câți-va ani a eșit dintr'însa bogat, ca să iea o moșie cu arendă, sau chiar în proprietate. De altă parte, eu am cunoștința de doi comercianți români, stabiliți unul într'un sat din Ilfov, iar altul în Dâmbovița, cari de sigur comptéză printre cei mai mari comercianți din țeră; și cu toate

acestea, ei nu aŭ daraveri de cŕt cu ũeraniŭ, cŕrora le procurŕ in mod cinstit tŕte cŕte le trebuie.

Sunt dar mulŭi bani de cŕŕtigat in felul acesta, ŕi aceŕti bani trebuie sŕ-I cŕŕtigue sŕteniŭ inŕiŕiŭ, iar nu alt cine-va.

Cŕt pentru obiectele ce le vŭnd ei la oraŕe, sunt mijlŕce de a se face ca beneficiile lor sŕ fie mai mari. Un sat mare ar putea avea, spre exemplu, la oraŕul vecin un depositar, la care sŕ trimitŕ tŕte produsele sale de vŭndare, cu inŕŕrcinarea ca acesta sŕ le desfacŕ in oraŕ in condiŕiunile cele mai avantagiŕse; acest depositar ar putea prea bine fi chiar un sŕten, abil ŕi cu sciinŕ de carte. Se inŕtelege lesne folosul acestei combinaŕii, economia de timp, siguranŕa de a vinde, nu de zor, cum face sŕtenul venit la oraŕ, ci la momentul cel mai bun ŕi in condiŕiile cele mai potrivite. Mai multe sate mici ar putea avea un depositar comun.

La congresul de astŕ-varŕ, s'a vorbit despre inŕiinŕarea de prŕvŕliŭ cooperative, pentru vinderea la oraŕ a obiectelor fabricate in ŕcolile rurale, la concursul de lucru manual. Ideea este fŕrte bunŕ; dar cu atŕt mai bunŕ ar fi ŕi pentru vŭndarea produselor industrieŭ ũerŕnescŭ propriuŭ diŕe. Exemplul invŕŕŕtorilor va fi, sper, un indemn ŕi pentru sŕtenŭ, ca sŕ-I imiteze; iar colaborarea institutorilor va fi de mare preŕ, ŕi pentru unŭi ŕi pentru alŕii, in realizarea acestei idei.

Nu acesta este singurul cas in care dezvoltarea spiritului de asociaŕie inŕe sŕtenŭ va trebui sŕ fie una din principalele ŕinte ale invŕŕŕtorilor. Asociarea se impune pretutindenŭ unde un mare numŕ de indiviŕi, cari fie-care in parte dispun de mijlŕce de acŕiune restrinse, aŭ interese identice de satisfŕcut.

Acesta este tocmai cazul pentru sŕtenŭ.

Fie-care ũeran, lŕsat in propriile sale forŕe, abia pŕte cultiva rŕu cele cŕte-va pogŕne ale lui, ŕi nu este de loc de mirare dacŕ culturile lui aŭ rŕmas mult inferiŕe faŕŕ de acele ale proprietarilor. De nu ar fi de cŕt introducerea maŕinelor agricole in lucrŕrile nŕstre cŕmpenescŭ, ea singurŕ ar fi de ajuns pentru a pune pe ũeraniŭ inŕ'o stare de inferioritate vŕditŕ.

Rŕul acesta se pŕte lesne indrepta, dacŕ sŕteniŭ s'ar deprinde sŕ punŕ in comun silinŕele ŕi mijlŕcele lor. Ei ar putea sŕ formaŕe asociaŕii, ori momentane, pentru o anumitŕ lucrare sau afacere, ori pe un timp mai lung. Ar putea, spre exemplu, sŕ inchiriaze in comun o maŕinŕ de treerat, pentru a treera grŕul satului inŕreg dinŕ'un an, sau sŕ cumpere chiar maŕina cu locomobila ei, ca proprietate a satului. Acelaŕ lucru s'ar putea face ŕi pentru cumpŕrarea sau inchiriarea de tot felul de maŕini agricole, pentru secarea ŕi imbunŕŕŕŕirea locurilor bŕltŕse, pentru plantarea nisipurilor ŕi rŕpelor, pentru imbunŕŕŕŕirea torenŕelor, etc. etc. Tŕte acestea sunt operaŕii pe cari nici o datŕ un sŕtean singur nu le va putea face, dar pe cari uŕor le pŕte efectua o comunitate inŕrŕgŕ, fie cŕt de sŕracŕ, mai ales cŕ unele din ele nici nu cer o depunere de capital, ci numai inŕrebuinŕarea ŕilelor de tŕmnŕ sau de iarnŕ, pe cari ũeraniŭ le pierd fŕ ŕ nici un folos.

Sătenii, fiind asociați, ar putea lua în arendă moșiile ce se arendeză, și ar putea cumpăra pe cele puse în vânzare.

Nimeni nu va dice că aceste speranțe ar fi exagerate, pentru că orî-cine cugetă la asemenea lucruri vede îndată că ele sunt, nu numai posibile, dar de multe ori chiar ușore. Și pe urmă, experiența nu lipsesce, chiar la noi, ca să dovedescă pe deplin realitatea foloselor imense ale asociațiilor de țărani. Sunt și la noi sate, mai ales în regiunea Dunării, unde țeranii închiriază în comun mașini de treierat. Cunosoc încă exemple de moșii luate de dînșii în arendă în tovărășie, și exploatate în mod admirabil, spre folosul și mulțumirea și a lor, și a proprietarilor. Una din aceste moșii, din județul Brăila, o au țeranii în arendă de vre-o 40 de ani; de aceea acolo în sat nu se află de cât fruntași.

Țeranii dar nu sunt departe de a fi refractari la ideea de a se asocia între dînșii. Pretutindenii unde s'a găsit cine-va care să le dea ideea și să le dovedescă utilitatea ei, țeranii s'au întovărășit, și succesul acestor tovărășii trebuie să încurajeze și pe cei-l'alți. Învățătorilor în prima linie li se impune datoria de a fi propagatorii stăruitori și convinși ai acestei salutare idei.

Unii dintr'înșii au și făcut deja un început fericit în această direcție; ei s'au făcut propagatorii înființării de societăți de credit și ajutor mutual, una din formele cele mai ușor de realizat și cele mai utile ale asociațiilor țărănesce.

Un exemplu strălucit se făcuse deja la Breaza, în Prahova, unde, după inițiativa unui tînăr inginer, fiul unui sătean din localitate, s'a înființat o asemenea societate, care are aji un capital de peste o jumătate milion de lei. Pe urmă un curajos învățător de la Petroșița (Dâmbovița), a făcut să se înființeze alta, care merge de asemenea foarte bine. Exemplul lui l'au urmat alții în județele Mehedinți, Vâlcea, Dolj. În acest din urmă județ, acum și administrația favorizează aceste creațiuni minunate (1).

Aceste societăți de credit și ajutor mutual sunt, după părerea mea, una din cele mai mari bine-faceri ce se pot pune la dispoziția țeranilor. Astădi una din principalele cauze de sărăcie și de ruină a lor, este lipsa instituțiilor în adevăr practice și puse la îndemâna lor, care să le serve pe de o parte pentru a îndemna și a face să fructifice micile lor economii, iar pe de alta să le înlesnescă la vreme de nevoie, cu o dobîndă modestă și în condiții ușore de plată, micile sume de care ar avea trebuință. Din această cauză țeranul nu scie să economisescă; și când are nevoie de 5 lei, se duce de-î iea de la cărciumă sau de la vre-un cămătar din sat, în condiții așa de monstruoase, în cât orî-cât ar plăti el, nu se mai liberază de datorie nici odată. Odată intrat în datorii, el nu mai este stăpân pe munca lui, și ceea ce ar putea și ar trebui să pună de o parte pentru dînsul, merge să îngroșe punga cămătarului.

(1) În momentul acesta, numărul societăților economice țărănesce atinge cifra de 300. Capitalul societății de la Breaza trece deja de 700.000 lei.

E adevărat că Statul, în solitudinea lui, a creat *Casa de economie și Creditele agricole*, în mare parte în vederea nevoilor țeranului. Dar aceste instituții nu-î sunt lui destul de la îndemână. Este greu ca, pentru a depune o economie de un leu, să meargă până la oraș. sau cel puțin până la biuroul de poștă cel mai apropiat. Când e vorba să se împrumute, este evident că nu-î vine bine ca, pentru 5 sau 10 lei, să facă drumul până la capitala județului, cale de decimii de kilometri, să pierdă zile întregi cu drumul și cu așteptarea pe la ușile administrațiilor, să cheltuiască bani pentru facerea declarațiilor și celorlalte formalități, și în cele din urmă să se expună a vedea refuzându-i-se suma ce cere, din cine știe ce cauză neînsemnată. În asemenea condiții, înlesnirea ce i se face îi revine cu mult prea scump.

Adevărata instituție de credit a țăranilor va fi societatea de economie și de ajutor mutual, înființată chiar în satul lor, cu banii lor proprii, administrată chiar de ei, scutită de formalități oșobitóre și costisitoare, și care să nu se rușineze a împrumuta și numai un leu celui cărui i-ar trebui atâta.

Învățătorii să se pună dar cu hotărîre și energie în capul mișcării pentru înființarea de asemenea societăți în fie-care sat, și vor binemerita recunoștința consătenilor lor și pe a țării.

* * *

Scopul meu nu este de a trata în mod complet cestiunea de care mă ocup aci, ci numai de a pune în evidență pentru învățătorii rolul frumos și bine-făcător ce pot ei să aibă în îmbunătățirea economică a stării săténului. De aceea nu vom mai insista asupra acestui punct, ci vom trece la o altă ordine de idei.

Dacă cestiunea economiei țeranului trebuie să fie obiect de principală preocupare pentru noi, nu mai puțin trebuie să ne îngrijim și de starea lui fizică, de sănătatea și de traiul lui.

Din nenorocire, lipsa de bani și de ómenii va fi încă multă vreme pentru Stat o pedică neînvinsă, pentru a procura sateilor o organizație sanitară demnă de acest nume.

Până atunci însă, noi tot vom avea de lucru, pentru a face pe țeran să se folosească măcar de puținule îngrijiri medicale ce i se pun la dispoziție, și să desrădăcinăm din mintea lui prevențiile absurde pe cari le are contra medicului și a spitalului, precum și pe acelea, încă și mai absurde, cari îl fac să-și încredințeze sănătatea și viața în mâna odióselor babe, cari își bat joc de ignoranța și credulitatea lui. În nici o altă împrejurare, intervenția luminată și hotărîtă a învățătorului nu este mai indispensabilă decât aci. Se póte ca acesta să le creeze óre-cari neplăceri, din partea acelora ale căror beneficii nepermise le vor stîrpi ei; dar nu acesta va fi un motiv îndestulător pentru a-î abate de la îndeplinirea unei mari datorii.

De altă parte, învățătorii vor aduce cele mai mari servicii sătenilor, propagând și popularisând printre ei regulile cele

mai simple de igienă, cari în multe casuri vor fi singure de ajuns pentru a înlătura multe din cauzele sdruncinării sănătății lor.

Spre exemplu, este un lucru mic și neînsemnat pentru cei cari știu carte, utilitatea ventilării camerelor de locuință. Țăranul însă nu o cunoște. De aceea, el își face la casă ferestre fixe, cari nu se pot deschide nici o dată, și locuiește tot anul, el și cu totă familia lui, într'o singură cameră al cărei aer nu se preschimbă decât pe ușe și pe coș. Învățați-l să-și aerisescă casa, să-și pună la dînsa ferestre mobile, și-î veți fi făcut un serviciu mai mare decât dacă i-ați fi dăruit un pogon de loc.

Învățați-l să-și facă un pat omenesc, pe care să se odihnescă cum trebuie, în loc de a-și rupe cósțele pe scândură gólă, acoperită cu o rogojină, pe când i-ar fi așa de lesne să aibă o saltea de pae și o pernă de lână. Învățați-l să se ferescă de a se hrăni cu porumb stricat, să nu-l culégă de cât bine copt, și arătați-î cum pelagra dobórá pe cei cari nu v'ar asculta. Învățați-l să-și țină curățenie în casă, în curte și prin prejurul curții, pentru că gunóiele și necurățenile sunt cuiburî de bóle, cari-l seceră pe el și pe copiii lui, pe când dacă le-ar întrebuinta ca îngrășăminte, ar fi pentru dînsul un izvor sigur de câstig. Învățați-l să se hrănescă mai bine, cu lucruri pe cari le are, sau póte să le aibă la îndemână; să nu mai credă că fasolea, mazărea și lîntea, care sunt așa de hrănitóre, nu trebuie să se mănânce de cât în post, pe când în cele-lalte zile el trebuie să se mulțumescă cu un cotor de cépă.

Acestea nu sunt de cât o fórte mică parte din sfaturile pe cari un învățator inteligent le póte da, cu privire la igienă; și dacă nu s'ar urma de cât a decea parte din sfaturile ce ar da el, încă va putea avea siguranța că va fi scăpat pe cei ce-l vor fi ascultat de multe bóle.

De multe ori învățatorul va putea merge și mai departe, prescriind chiar unele medicamente pentru unele bóle bine cunoscute. Primăriile primesc asemeni medicamente, și mai nici odată nu știu cum să le administreze celor ce au nevoie de dînsele; învățătorii trebuie să le învețe.

Dar, în ceea-ce privește lupta pentru sănătate și buna stare a țăranului, în linia întâia vine lupta contra cărciumei. Despre dînsa, putem dice, imitând o frază celebră: *Cărciuma, acesta este vrășmașul!* Vrășmaș al sănătății, al averii, al liniștii, al familiei omului, mai ales a omului sărac; vrășmaș al némului, pe care îl secere și îl face să degenereze; vrășmaș al patriei, pe care o umple de ruină și de jale. Lupta contra cărciumei trebuie să fie o luptă de esterminare. Nicî un mijloc nu trebuie cruțat pentru a o lovi de mórte. În tot momentul și prin tóte chipurile trebuie făcută imposibilă existența cărciumarului, a acestuî inimic public, care trăesce și se îmbogățesce numai din lacrimile celor ce-î trec pragul.

Lupta contra alcoolismului a fost începută cu curagiū și energie

de câți-va ómenii de inimă; dar ea nu va duce la nici un rezultat, dacă învățătorii, institutorii, și toți ómenii culți cari sunt în contact cu poporul, nu vor lua parte la dînsa cu tóte puterile lor.

În ceea ce privesce pe învățătorii, în multe părți ei au intrat în luptă cu hotărîre. Prin mai multe sate, ei au înființat societăți anti-alcoolice, au ținut conferințe, au făcut propagandă energetică. Resultatele, se înțelege, nu se vor simți de cât atunci când mișcarea se va generalisa, și mai ales când va intra într'însa și Statul. Este însă o datorie pentru toți învățătorii demni de acest nume să se asocieze la dînsa, și să nu cruțe nimic pentru înfrînarea unui rău care, dacă nu i se va pune stavilă, va putea aduce degenerarea némului și ruina țării. Neplăcerile și neajunsurile ce le vor putea avea din cauza acésta, nu trebuie să-î intimideze, nici să-î opréscă, pentru că cauzele cele mari nu triumfăză fără sacrificii. Să se gîndéscă însă la mărimea scopului urmărit, și să nu pregete a face orî-ce pentru atîngerea lui.

Mijlócele de acțiune nu lipsesc; se póte recurge la răspîndirea de broșuri, la predici în biserică, la conferințe de tot felul, la propaganda în regulă. Se póte încă încerca o derivare, cum se face în Anglia, unde, pentru a combate usul alcoolului, se încuragiază consumarea de bęuturi igienice, precum este ceaiul și caféua. În mai multe locuri, bęuturile gazóse înlocuiesc deja întru cât-va pe cele spirtóse.

Dar orî-care ar fi mijlocul de luptă ce ar adopta fie-care după împrejurările locale, eú cred că constituirea unei puternice societăți a corpului didactic primar va putea avea o influență hotărîtóre asupra succesului final; căci ea va putea să generalizeze, să coordoneze și să încurajeze o mișcare, căreia pînă acum i-a lipsit o impulsie destul de energetică și un plan determinat.

* * *

În diversele împrejurări de cari m'am ocupat pînă aci, se pare că principalul mijloc de acțiune al învățătorului ar fi propaganda prin cuvînt. Se póte însă ca acțiunea lui să ia o formă mai concretă.

Nu voiú pomeni decát un cuvînt despre instituția cantinelor școlare, căci în propagarea și susținerea acestei filantropice creațiuni, învățătorii și institutorii din mai tótă țara au dat deja doveđi că pot să se dispenseze de concursul autorităților, pentru a o face să trăiască și să prospereze. Generalizarea și desvoltarea cantinelor, mai ales în unele județe, va fi o binefacere nespus de mare pentru a face ca obligativitatea învățămîntului primar să devină o realitate.

Opera cantinelor școlare va putea fi complectată, prin crearea de mijlóce de ajutor pentru copiii săraci de prin școli. Capitala

posedă o societate prosperă de acest fel, care îmbracă pe fiecare an un număr însemnat de copii săraci. Dar în orașele de provincie, și mai ales în sate, înființarea unor asemenea societăți este încă și mai necesară, precum și întinderea solicitudinilor lor până la procurarea și de cărți și requisite de școlă copiilor nevoiași. Oamenii cu dare de mână nu vor lipsi de a veni în ajutorul învățătorilor, cari s'ar pune în fruntea acestor creațiuni; dovadă este că în unele părți s'au și făcut începuturi bune în astă privință.

În aceeași categorie intră cursurile de adulți, pe cari aș întreprins a le face institutorii în mai multe localități. Asemenea cursuri, prevădute și în lege, trebuie înmulțite cât de mult, pentru că pot fi de cel mai mare ajutor la o mulțime de oameni, cari nu aș putut învăța carte, dar cari aș trebuința și dorința de a împlini, într'o măsură destul de însemnată, golul lăsat în educația clasei muncitoare, prin neaplicarea legii obligativității învățământului, din ori-ce cauze ar fi. La țară, ea ar mări numărul celor cari ar sci să citească și se scrie, și pe mulți cari aș trecut prin școlă nu i-ar lăsa să uite ceea ce aș învățat.

Mergând mai departe în această ordine de idei, eu cred că învățătorii pot fi cei mai activi și mai utili agenți de propagandă în favoarea creării școlilor elementare de agricultură și de meserii. Utilitatea acestor școli, și pentru orașeni și pentru săteni, nu mai are nevoie să fie dovedită; iar înființarea lor, cel puțin în sensul legii din 1899, este lucru foarte ușor, de orecce ea reclamă foarte puțină cheltuială de bani, și un personal foarte modest. Nu ar fi de loc greu ca comunele mai avute, și chiar cele mai sărace prin asociație saș cu concursul particularilor, să creeze de aceste școli, cari să dea un învățământ tehnic modest, dar foarte util unor copii cari nu aș la dispoziția lor nici un alt mijloc de a se instrui. Efectul folositor ce ar produce aceste școli în scurt timp, prin lățirea gustului și practicei a mulțime de industrii simple, dar bănoșe, și prin îmbunătățirea agriculturii sătenilor, ar fi nespus de mare.

Învățătorii și institutorii pot fi utili aci, lucrând ca să popularizeze ideea acestor școli, arătând folósele lor și micile sacrificii ce ar reclama înființarea lor.

* * *

Vedem cum, pe nesimțite, de la un cerc de activitate foarte modest, rolul învățătorului s'a întins și s'a ridicat, până a deveni unul din principalii promotori ai unei transformări fundamentale în învățământul nostru popular.

Dar, în această sferă, activitatea învățătorului póte să se manifesteze în multe chipuri.

Cunóscem cu toții frumoșa creațiune a conferințelor culturale, înființate în mai multe județe de către învățători, precum și în favoarea excepțională cu care ele aș fost primite de către săteni.

Aceste conferințe, făcute, în mod regulat, după un plan bine conceput, într'o limbă curat românească, pot contribui pentru a procura păturilor inferioare ale societății o mulțime de cunoștințe utile, pentru a propaga și întări sentimentul național și principiile de morală. Ele ar fi și un mijloc de a se trece timpul în mod plăcut, în lungile luni de iarnă, când lipsa de ocupație și uritul sunt aliatul cel mai puternic al cârciumei.

În același scop, ar trebui să se generalizeze încercările pe cari le fac mulți învățători de a înființa modeste biblioteci, pentru usul sătenilor. Unii au încercat, cu oarecare succes, înființarea de societăți de lectură. Înființarea de coruri vocale cu sătenii, este iarăși un lucru relativ ușor, și în acelaș timp un puternic mijloc de cultură intelectuală.

În fine, ca încoronare a acestei spornice și vaste activități, învățătorii nu vor uita nici un moment că ei trebuie să fie, fiecare în colțul său, propagatorii cei mai aprigi ai ideilor naționale, încălditorii patriotismului și luminătorii poporului asupra gloriei țării lui, în trecut și în prezent, și a încrederii nestrămutate ce trebuie să aibă în viitorul ei.

* * *

Nu am nici intenția, nici puțința de a face aci un tablou complet de toate modurile în cari învățătorii și institutorii pot avea o acțiune asupra regenerării claselor noastre muncitoare, și pe calea economică, și pe cea intelectuală. Scopul meu a fost mai mult de a da o idee de varietatea și însemnătatea direcțiilor în cari se poate exercita activitatea lor. Sper că enumerarea forțe incompletă ce am făcut va fi de ajuns pentru a convinge pe oricine, că nicăeri aiurea de cât în corpul didactic primar nu se poate căuta un auxiliar mai potrivit, mai numeros și mai energic, pentru a exercita o acțiune decisivă asupra maselor profunde ale populației, asupra cărora au rămas ineficace celelalte mijloce întrebuințate până acum.

Mi se va obiecta însă, poate, că oricât de frumos ar fi obiectivul expus până aci, cercul de acțiune al unui învățător sau institutor este prea restrâns, pentru ca această acțiune să devină simțită.

Acésta nu este de loc părerea mea.

Maî întâi, va fi deja un însemnat punct câștigat, dacă învățătorii vor intra în modul de a vedea pe care l'am expus aci, și dacă se vor convinge, că rolul lor de educatori ai națiunii nu se mărginesc numai între cele patru ziduri ale școlii, ci trebuie să se exercite în orice loc și prin orice mijloc, care poate aduce o ridicare a nivelului cultural al națiunii, și o îmbunătățire a stării ei materiale.

Odată lucrul acesta dobândit, trebuie însă să fie convinși învățătorii și institutorii că, oricât de modestă ar fi contribuția fiecăruia în parte în lucrarea la care sunt chemați, se poate a-

junge la rezultate admirabile, dacă acțiunea lor va fi bine sistematizată și stăruitoare. Cu răbdare și cu stăruință, se poate ajunge la ori-ce. E cert că la început rezultatele vor fi greu de dobândit, și foloșele vor fi puțin apreciable; dar cu trecerea timpului, ele vor deveni din ce în ce mai vizibile, și acesta va fi recompensa celor cari nu se vor fi descuragiat în luptă.

Dar, afară de acesta, înființarea *Societății corpului didactic primar* și a *Ligei învățămîntului* a venit să aducă în cauză nise mijloce de acțiune de prima ordine, cari lipsiau până acum; și acesta și este cauza pentru care am ales acest moment, spre a încerca să provoc o mișcare în corpul învățătorilor și institutorilor.

Și până acum, numeroase erau încercările făcute în sensul arătat de mine în acest articol; dar silințele ce se făceau rămăneau izolate unele de altele, și mai ales aveau inconvenientul de a nu fi făcute după un plan, și în modul cel mai potrivit. Învățătorii, lăsați la propria lor inspirație, din lipsă de experiență și de cunoștință îndestulătoare a împrejurărilor, nu alegeau calea cea mai bună pentru a ajunge la rezultat. Pe lângă acesta, izolarea lor era cauza că forțele ce puneau fie-care în serviciul ideilor sale erau prea neînsemnate, și de aceea prea curînd se istoveau și-î ducea la descurajare.

Noua Societate, dacă și va înțelege rolul și dacă va voi să-l adopte cu curagiu și hotărîre, va putea să înlătore toate aceste cauze de neisbîndă.

După părerea mea, Societatea va trebui să înscrie în programul său, de a favorisa prin toate mijlocele cari îi vor fi la dispoziție, urmărirea diverselor scopuri pe cari le-am expus mai sus, precum și a ori-care altul care ar fi în interesul nostru cultural, economic și național.

Pentru acesta, ea nu va cruța consiliile, îndemnurile și încuragerile sale învățătorilor și institutorilor cari vor face parte dintr'însa, și va înlesni raporturile între aceia dintre ei cari ar lucra pentru un scop comun.

Mai mult de cât atîta: ea va provoca și va înlesni formarea de alte Societăți, cari să-și propună realizarea anume a cutare punct din programa sa.

Așa, spre exemplu, o societate pentru introducerea cartofului în alimentația ordinară a săténului, s'ar părea că nu prea are a face cu aceea a dascălilor. Dar lățirea cartofului nu se va putea face nici o dată, dacă pentru acesta nu ar mai lucra și alții de cât ómenii, ori-cât de distinși ar fi, care ar sta departe de pătura țărănescă, ori pe cari felul ocupațiilor lor i-ar reține mai mult în sfera dorințelor platonice sau a teoriilor. Succesul însă ar fi asigurat, dacă toți învățătorii, precum și preoții sătesci, s'ar asocia la propagandă. Ei bine, societatea corpului didactic primar este singura care ar fi chemată a determina un asemenea curent printre învățători, pentru a-î lumina, a-î îndemna, a-î reuni, a le pune la dispoziție instrucțiunii.

Tot așa în ceea ce privește cantinele școlare. E adevărat că aci curentul este format deja ; dar Societatea tot pôte stimula zelul în unele părți ale țării unde ar fi nevoie, și în orî-ce cas pentru a stabili ore-care solidaritate între diversele inițiative cari se manifestează în toate părțile, în interesul lor comun ; căci este evident că, fără a pretinde ca numeroasele comitete de cantine ce s'au înființat în toate părțile să fusioneze între dînsese, ceea ce nu ar fi nici bine, nici practic, se cuvine ca ele să se cunoscă, să profite unele de experiența altora, și la nevoie să se și ajute unele pe altele în anumite condiții. Cine mai bine de cât Societatea învățătorilor și institutorilor va putea stabili aceste relații de confraternitate ?

Cu acesta nu vrea de loc să țină că ea va trebui să tindă a absorbi în sinul său întreprinderile deosebite ce vor lua naștere pentru realizarea vre-unuia din punctele programei sale. Cred că această tendință de centralizare ar fi desastroasă pentru atingerea marelui scop ; pe de o parte, pentru că acesta ar încărcă Societatea cu o sumă de lucrări, așa de vaste și așa de minuțioase, în cât ar fi imposibil a se găsi, printre institutori și învățători, cari nu sunt avuți, destui oameni cari să pôta renunța la orî-ce altă ocupație pentru a se consacra exclusiv numai afacerilor Societății ; pe de alta, pentru că centralizarea acesta ar face să se pierdă principalul avantaj al organizării, așa cum mî-o închipuesc eu, și care este tocmai difuziunea acțiunii ei în toate colțurile țării, și pretutindeni cu egală energie ; acest avantaj lipsesce în orî-ce acțiune care pornesce de la un centru depărtat. Dar rēul cel mare ar fi mai ales, că centralizarea ar năbuși inițiativa individuală, căci ar lipsi pe cei mai mulți de stimulul puternic pe care-l găsesce orî-cine în mulțumirea sufletescă de a se sci stăpân pe sine, de a lucra după propria sa pricepere, și de a sci că succesul, când îl are, i se datoresce lui.

Trebue să mai adaog că realizarea programului pe care-l dezvolt aci nu reclamă numai concursul învățătorilor și institutorilor, orî-cât de prețios ar fi el, ci pe al tuturor oamenilor luminați și cu bună-voință. *Liga învățămîntului* va trebui să reunească silințele tuturor, și acțiunea ei va trebui să fie paralelă cu aceea a Societății corpului didactic primar, sprijinindu-se neîncetat una pe alta. Este evident că nu pôte fi vorba aci nici de contopire, nici de absorbire.

Tot așa este cu societățile de studenți, cu acele de ajutor pentru copiii săraci, etc., toate acestea avēnd scopuri culturale fōrte asemēnate cu ale Societății corpului didactic, a căror acțiune este distinctă de a ei, dar cari în anumite împrejurări pot colabora cu dînsa în mod eficace.

O creațiune a cărei nevoie mi se pare că este fōrte simțită la noi, este aceea a unei societăți pentru propagarea cărților celor bune. Tōtă lumea cunoște comerțul infam ce se face cu tot felul de publicații miserabile, cari pe prețuri de nimic și prin tōte mijlocele, se răspādesc printre tinerime și în păturile puțin

culte ale populației. De altă parte, satele noastre sunt inundate de icône, de portrete și de tablouri, venite de peste graniță, și ale căror rele tendințe nici nu-și dau ostentă să le ascundă cei ce introduc asemenea lucruri. Contra acestor rele, noi ce facem? Nimic; căci prea puțin se poate face prin încercări oficiale, ca cea de acum doi-trei ani, căci aceste încercări, ca să reușescă, nu trebuie să se întrerupă, ci să continue cu stăruință mulți ani. O asemenea luptă trebuie să o ducă o societate, al cărei obiect să fie publicarea de cărți, de icône, de imagini, alcătuite în mod cultural, moral și patriotic, pe preț mic, sau chiar și gratuit, mai ales în clasele de jos.

Acastă societate, când se va înființa, va trebui să aibă cele mai strânse legături cu acea a corpului didactic, cu liga învățămîntului, cu societățile de studenți, și cu cele mai multe societăți culturale ce există sau se vor mai crea; pentru că realizarea scopului ei, care devine lesnicioasă prin o asemenea vastă colaborare, ar rămâne ilusorie dacă ar fi pe séma numai unui cerc restrîns de luptători (1).

Aceste exemple sunt de ajuns, cred, pentru a face să se înțeleagă rolul admirabil ce este rezervat Societății fondate astă-vară, și bine-facerile ce este ea chemată să realizeze. Dacă nisce silințe isolate, ca aceea a învățătorilor din Vâlcea, de acum doi ani, sau aceea a societății culturale de la Bumbesci (Gorj) au putut să înscrie în scurt timp la activul lor rezultate îmbucurătoare, ce nu se poate aștepta de la lucrarea în comun a unui corp de 6.000 de membri, răspândiți în întréga țără!

* * *

Desvoltarea ce am dat celor expuse până aci nu mă face să perd din vedere un alt scop, care este principal printre acele pe cari este chemată să le realizeze noua Societate: acela de a veni în ajutorul membrilor săi.

Am lăsat să vorbesc despre acesta la sfîrșit, pe de o parte pentru că obiectivul ce am expus până aci îl consider ca de ordine mai superiôră; pe urmă, pentru că și expunerea lui era mai grea și mai complicată; în fine, pentru că atingerea unora din scopurile de mai sus poate contribui, în mod indirect, și la îmbunătățirea într'o măsură ôre-care a sôrței învățătorului.

În adevăr, este evident că primul lucru ce se va cere învățătorului care 'și va lua în serios apostolatul, va fi de a lucra ast-fel, în cât chiar purtarea lui să serve de model și de îndemn pentru alții. Conferințele, predicile, sfaturile sunt bune, mai ales dacă sunt făcute pe înțelegerea ômenilor, și dacă vorbitorul nu umblă să facă efect, ci-și conciliază încrederea auditorului prin o competență reală în materia de care se ocupă,

(1) În Decembre 1900, s'a înființat societatea *Steaua*, al cărui scop este de a răspunde acestor trebuințe.

și prin dorința evidentă de a fi util. Va mai trebui ca învățătorul să nu-și pună în minte de a întreprinde de odată prea multe lucruri; mai bine va fi să-și mărginească acțiunea într'un câmp mai restrâns, pentru ca ea să fie cu atâta mai viguroasă.

Nimic însă nu este mai presus decât exemplul însuși care va trebui dat în fapte.

Când învățătorul va cultiva legume în grădina sa, și când cu ele își va ține casa și va realiza și beneficii, cu acesta mai mult va face pentru gonirea grădinarilor streini decât cu toate conferințele posibile. Când pe pământul din țarină al lui său al școlii el va face culturii bune, raționale, va întrebuița sămânță bună, va cultiva plante furagere, țăranul va ști să facă comparație, și încet încet îi va urma exemplul. Când învățătorul va planta arbori fructiferi și când peste câțiva ani se va folosi de fructele lor, el va îndemna și pe sătenii să facă ca dînsul. Dar în toate aceste cazuri, primul folos material va fi pentru învățătorul însuși.

Dar acțiunea societății se poate exercita într'un mod mai concret, căci ea este destinată să serve și ca societate de ajutor mutual, și acest rol ea și-l va putea împlini cu atât mai bine și mai lesne, cu cât numărul membrilor săi va fi mai mare; această este evident, și nu are nevoie de altă explicație.

Deja de 30 de ani și mai bine asemenea societăți au început să funcționeze la noi, și binefacerile aduse de dînsese sunt neprețuite. Ele înlesnesc și încurajază economia, înfrînză camăta, și scot din multe nevoi pe participanții lor. Dacă societatea didactică nu ar face de cât atât, încă ar face mult, pentru ajutorarea membrilor săi.

Cred însă că se poate face și mai mult, mai ales dacă numărul membrilor va fi destul de mare; socotesc, adică, că ar putea funcționa și ca o modestă societate de asigurare mutuală.

Să ne închipuim, spre exemplu, că ar fi vorba de asigurare în cas de boală. Un grup, să dîcem, de 100 de membri, s'ar învoi a vîrsa fie-care câte o modestă contribuție, spre exemplu câte 25 de bani pe lună, cu condiție ca acela dintre ei care ar cădea bolnav, să fie ajutat cu medic și medicamente. Contribuția grupului s'ar ridica la 300 lei pe an, din care nu vor avea să se folosească de cât cei unul, doi sau trei membri, cari vor fi avut nenorocirea a cădea bolnavi în cursul aceluși an; ea va fi dar foarte de ajuns pentru a aduce ușurare acelor suferinși, mai fără nici o sarcină pentru cei-l'alți.

În același mod, s'ar putea asigura o modestă zestre pentru un copil, un mic ajutor pentru familie în cas de mîrte, etc.

Ideea această, pe care o socotesc fecundă, practică și folositoare, cred că va fi adoptată, dacă nu acum, fie și mai târziu, și va contribui a mări cercul binefacerilor societății.

Terminând aceste prea numeroase rînduri, repet, că ele nu conțin alt-ceva de cât nisce vederi curat personale, cari exprimă dór dorințele și speranțele mele, dar cari nu vreañ de loc să apese cum-va asupra hotărîrii ce va avea să ia Societatea, în privința căii ce-șî propune să urmeze.

Negreșit așî fi prea mulțumit dacă părerile mele vor folosi întru ceva, la un moment așa de delicat, cum este acesta; dar nu mă îndoesc, că Societatea va sci să alégă drumul cel mai bun, pentru a se face utilă, nu numai membrilor ei, ci și țerii.

